

Vzdelávanie detí so SP a NKS formou obrátenej integrácie skúsenosti z experimentálneho overovania

Katarína ZBORTEKOVÁ

Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie

Bratislava, SR

**II. Konferencia pre osoby so sluchovým postihnutím Viac informácií - vyššie vzdelanie
SNEPEDA, Bratislava 30. 6. 2018**

Školská integrácia

- ❖ Individuálne začlenenie – 1-3 deti so ŠVVP v bežnej triede
- ❖ Špeciálna trieda – špeciálny obsah a spôsob vzdelávania v bežnej škole
- ❖ Tzv . sociálna integrácia – spoločné výchovné predmety žiakov ŠŠ a ZŠ

- ❖ **Tzv. obrátená integrácia** - začlenenie žiakov bez zdravotného postihnutia v škole pre žiakov so zdravotným postihnutím
 - úspešne využívaná v zahraničí (Hüther,2006; Leonhardt, 2001)
 - v SR nie je legislatívne ukotvená
 - prebieha formou **experimentálneho overovania**
 - výhoda odborného personálneho a materiálneho zabezpečenia
 - priateľskejšia forma inklúzie pre žiakov so ZP – kontakt so zdravými i rovnako hendikepovanými
 - u žiakov so SP s preventívnym psychohygienickým efektom a elimináciou sociálnej segregácie

Integrované vzdelávanie nepočujúcich

Výsledky longitudinálneho sledovania kognitívneho a sociálno-emocionálneho vývinu žiakov so SP na ZŠ a SŠ:

- **Kognitívny vývin:** signifikantné zmeny vo vývine **rečových kompetencií** - väčší rozsah a lepšia schopnosť využitia všeobecných poznatkov, rozvoj pojmového rečového myslenia, nárast slovnej zásoby, lepšie porozumenie hovorenej a písanej reči a lepšia orientácia v bežných životných situáciách
- **Sociálno-emocionálny vývin:** komunikačná bariéra, adjustačné ťažkosti, výskyt úzkosti, známky depresivity v prežívaní, slabšie sociálne kompetencie SP žiakov, nižší sociálny status, ľahostajnosť, odmietanie zo strany počujúcich spolužiakov, minimálne kontakty s rovesníkmi so SP, slabá skúsenosť spolupatričnosti a potvrdenie vlastnej hodnoty zo strany rovesníkov, oslabenie sebadôvery, kríza identity v období dospievania.

Vážny problém bez dostatočného záujmu pedagógov a rodičov

Integrované vzdelávanie nepočujúcich

- I. st. ZŠ – nepočujúce deti sú intaktnými spolužiakmi akceptované, majú aspoň jedného kamaráta, počujúci spolužiaci preberajú postoj učiteľa i keď si uvedomujú rozdiely
- II. st. ZŠ – kritický a odmietavý postoj počujúcich rovesníkov, nepočujúci sa stávajú outsidermi
- SŠ – prevláda nezáujem a ľahostajnosť zo strany počujúcich spolužiakov

Výroky počujúcich spolužiakov:

- *je namáhavé s ňou sedieť, počúvať a porozumieť čo rozpráva*
- *nepožiadala ma o pomoc, ani som jej ju neponúkol*
- *potrebuje nejakú obeť v triede, ktorá by jej pomáhala, čo je dosť otravné , lebo sa strašne na človeka namotá a nedá mu dýchať*
- *sedí osamote chudinka, nevie o čom sa rozprávame, na čom sa smejeme, väčšinou si ju nevšímame*
- *neviem o nej nič, je pre mňa neviditeľná*
- *myslím, že potrebuje kamarátov, ale ja sa do toho zapájať nemienim*

Nepočujúca žiačka

- *spolužiaci sú dobrí, pomáhajú keď poprosím*

Projekt experimentálneho overovania **modelu obrátenej integrácie** v SŠI pre žiakov so SP a NKS v Bratislave

- **Cieľ:** - overenie efektu OI na rozvoj **kognitívneho, rečového a sociálneho vývinu detí/žiakov** so zdravotným postihnutím na úrovni predprimárneho a primárneho vzdelávania
 - osvetlenie účinnosti **interaktívnych tvorivých postupov** s prvkami **dramatoterapie, muzikoterapie, arteterapie** v procese inklúzie detí/žiakov so SP, NKS a intaktných detí/žiakov
- **Cieľová skupina** - deti/žiaci bez ŠVVP a deti/žiaci so SP a NKS; 2 exp. triedy v MŠ a 2 exp. triedy v ZŠ; počet integrovaných žiakov 1-3 v jednej triede, počet intaktných žiakov v MŠ 15 -20 a v ZŠ 4 -6 intaktných ,
- **Trvanie projektu:** šk. roky 2013/2014 –2017/2018
- **Vzdelávací program:** ISCED 0, ISCED 1

Predpokladaný prínos OI

- V prostredí ŠŠ sa ľahšie vytvorí pre deti so zdravotným postihnutím **„priateľská“ atmosféra a dobrá sociálna klíma** (odborná erudícia, emočná zainteresovanosť a pozitívne postoje učiteľov – špeciálnych pedagógov)
- **Denná odborná starostlivosť** (logopedická, špeciálno-pedagogická, psychologická) pri auditívno-verbálnom alebo bilingválnom spôsobe vzdelávania
- **Kontakt s počujúcimi rovesníkmi** – vhodné rečové vzory, vyššia motivácia komunikovať hovorenou rečou, utváranie základov rečových kompetencií a komunikačných zručností; porozumenie a koexistencia so svetom počujúcich
- **Kontakty s rovnako hendikepovanými rovesníkmi** z paralelných špeciálnych tried (spoločná príprava besiedok, účasť na kultúrnych podujatiach, športových a voľnočasových aktivitách)
- **Rozvoj prosociálneho správania** - empatie, tolerance, vzájomného poznania a kooperácie intaktných detí/žiakov a ich rovesníkov so zdravotným postihnutím

Formy a postupy realizácie a overovania OI

- **Usmernenie počujúcich detí/žiakov :**

pri komunikácii so SP – udržiavať očný kontakt, hovoriť pomalšie, v kratších vetách, zreteľne artikulovať, nekričať, presvedčiť sa či im kamarát správne porozumel

v sociálnom kontakte – byť vnímavý na podnety a signály, ktoré vysielajú nepočujúci žiak, byť ústretový, empatický, ochotný a trpezlivý

- **Postupy a formy**

logopedická starostlivosť – sluchové vnímanie, správne odzveranie, budovanie slovnej zásoby

kooperatívne hry a edukačné činnosti

interaktívne tvorivé aktivity - dramatizácia rozprávok a príbehov, pantomíma, zámena rolí, hry s bábkou, muzikoterapia a rytmicko - pohybová výchova, prvky arteterapie

- **Overovanie**

psychodiagnostika integrovaných žiakov na začiatku a na konci šk. roku, analýza pedagogických a logopedických záznamov vedených v pravidelných intervaloch, priame a nepriame pozorovanie, spracovanie informácií z dotazníkov pre pedagógov a rodičov

Priebežné výsledky

Pozitívne zmeny v oblasti **rečového** vývinu a **kognitívneho** vývinu všetkých integrovaných detí/žiakov. **U predškolákov významnejšie zmeny v nameraných intelektových výkonoch.**

Interaktívne aktivity sa ukázali ako účinné pri odbúravaní stresu a napätia, pri negatívnych pocitoch z prehry a neúspechu, pri uvoľňovaní negatívnych emócií.

Kontakty detí so ZP s deťmi s rovnakým postihnutím pomáhali eliminovať pocity inakosti a menejcennosti

Individuálne hodnotenie - kazuistiky

- **K.** – 9;2 ročná žiačka so sluchovým postihnutím (stredne ťažká nedoslýchavosť perцепčného typu) a zdravotným oslabením, z podnetného počujúceho rodinného prostredia. Experimentálnu triedu navštevovala posledný rok predškolskej dochádzky, dovtedy špeciálnu triedu pre nepočujúcich. V sledovanom školskom roku sa zlepšila koncentrácia pozornosti na vyučovaní, dobre zvládala aj osvojovanie si anglického jazyka, svojimi školskými výkonmi sa vyrovnala počujúcim spolužiakom. V rečovom vývine sa zlepšila v spontánnom rečovom prejave, v porozumení abstraktnejších a zložitejších jazykových štruktúr. V porovnaní s rovnako zdravotne znevýhodnenými rovesníkmi disponuje nadpriemernou slovnou zásobou, formálna stránka reči vyžaduje naďalej logopedickú starostlivosť pre pretrvávajúcu dysláliu. V kognitívnom vývine sa posunula v oblasti neverbálnych schopností z pásma vyššieho priemeru do pásma nadpriemeru.

Je disciplinovaná, učí sa ľahko a rýchlo, prospieva veľmi dobre. Má milé kamarátske vystupovanie, u dospelých i detí je obľúbená, zaujíma sa o ostatných, rada pomáha a podelí sa. Baví ju spievanie, kreslenie, rada hrá divadlo a tancuje, pri vystúpeniach pred publikom je smelá. Rodičia sú spokojní so spôsobom vzdelávania i s odbornou starostlivosťou, oceňujú pokroky v komunikačnej kompetencii i sociálnych zručnostiach svojej dcéry.

Individuálne hodnotenie - kazuistiky

- **M** – 5;5 ročné dievčatko s **narušenou komunikačnou schopnosťou**, z menej podnetného rodinného prostredia, s normointelektom. Do integrovanej triedy bola zaradená po dvojročnej dochádzke do špeciálnej triedy pre deti s NKS. Dieťa ťažko znášalo prestup do novej triedy. Prestalo komunikovať, objavili sa psychosomatické obtiaže a enuréza. Keďže ani po dvoch mesiacoch adjustačné ťažkosti neustúpili, rozhodli sme sa pre návrat dieťaťa do pôvodnej špeciálnej triedy, kde spomenuté ťažkosti postupne odozneli.
- **Tento prípad potvrdzuje našu dlhodobú skúsenosť, že nie každému dieťaťu integrované vzdelávanie prospieva, napriek tomu, že má vytvorené adekvátne podmienky jej realizácie.**

Individuálne hodnotenie - kazuistiky

- **D.** – 7;0 ročný chlapec s **NKS** a syndrómom ADHD, v starostlivosti neurológa a pedopsychiatra. Dieťa bolo v ústavnej starostlivosti DD, s ročným odkladom povinnej školskej dochádzky.,

Pri vstupnom psychologickom vyšetrení sa **intelektový výkon** pohyboval na hranici dolného a stredného pásma priemeru. Na konci školského roku sa celkové namerané hodnoty posunuli do pásma vyššieho priemeru. Významne sa zlepšila schopnosť kategorizácie, priestorovej predstavivosti, chápania analógií a čiastočne porozumenie kontextu sociálnych situácií.

V detskom kolektíve mal bezprostredné **správanie**, rád spoznával nové veci, pre motorický nepokoj nevydržal dostatočne dlho pri jednej činnosti. Preferoval konštruktívne a pohybové hry. Snažil sa o vedúcu vodcovskú rolu, ak sa mu to nepodarilo konflikt riešil agresiou. Napriek výraznej dyslálii sa bez zábran zapájal do rozhovoru s deťmi i dospelými. Zlostil sa a bol agresívny, ak mu okolie neporozumelo. Bola mu poskytovaná denná logopedická starostlivosť, s dobrým efektom. Jej potreba však naďalej trvá. Na konci šk. roku mal slovnú zásobu primeranú veku, zrozumiteľnosť reči komplikovalo jej zrýchlené tempo a výrazný sigmatizmus. Zatiaľ nemal rozvinuté fonematické uvedomovanie.

Veľmi dobre reagoval na prvky dramatoterapie a muzikoterapie. Pri hrách s maskou, kostýmom, bábkami a nástrojmi Orffovho inštrumentára bol sústredený a pozorný. Veľmi rád sa zapájal do hudobno-pohybových hier.

Individuálne hodnotenie - kazuistiky

- **T.** –8;6 ročný žiak s prelingválnym sluchovým postihnutím vyrastajúci v počujúcej rodine. V experimentálnej triede bol druhý rok, v predškolskom období chodil do triedy pre nepočujúcich. V minulosti pre problematické správanie absolvoval viacero vyšetrení, údajne s potvrdením prejavov PAS. Po získaní výkonnejších NA matka upozornila na výrazné zlepšenie vo viacerých oblastiach správania a učenia. V kognitívnom vývine v zhode s výsledkami predošlých vyšetrení pretrváva výrazná diskrepancia medzi verbálnymi a neverbálnymi schopnosťami. Výkony vo verbálnych úlohách WISC III sa v tomto roku posunuli z pásma nižšieho priemeru do stredného pásma priemeru. V neverbálnych subtestoch sa výkony dieťaťa pohybovali v pásme vyššieho priemeru až nadpriemeru. Silnou stránkou chlapca sú najmä schopnosti priestorovej predstavivosti, zrakovo-motorickej koordinácie, neverbálny sociálny úsudok, vnímanie kauzálnych a dejových následností. Logopédka vyhodnotila pozitívne zmeny najmä v rozsahu slovnej zásoby a v pragmatickej rovine jazyka, vo výslovnosti pretrváva rotacizmus a lambdacizmus. S osvojovaním učiva nemal problémy, rýchlo chápe a vie správne reprodukovať osvojené poznatky. V sociálnych kontaktoch nie je iniciatívny, má svojho stabilného kamaráta, s ktorým si dobre rozumie. Je veľmi citlivý, tichý a uzavretý. Mal veľmi rád relaxačné prvky ako počúvanie a dramatizáciu rozprávok, prácu s farbami.

Závery

- Spôsob **obrátenej – preventívnej integrácie** prináša deťom so SP a s NKS benefity v oblasti rečového, kognitívneho i sociálneho vývinu.
- Rodičia, učitelia - špeciálni pedagógovia, vychovávatelia i logopédky sa zhodnú v tom, že **deti napredujú po všetkých stránkach, i keď každé sebe vlastným tempom.**
- Výsledky psychologických vyšetrení potvrdzujú **akceleráciu kognitívneho vývinu** sledovaných detí. Podstatnú úlohu v tomto smere zohráva **menší počet detí v triedach a cielený odborný prístup skúsených odborníkov.**
- Učitelia i vychovávatelia vyzdvihujú aj pozitívne pôsobenie spoločného vzdelávania na deti bez hendikepu, ktoré sa prirodzeným spôsobom učia vnímať a prijímať odlišnosť svojich rovesníkov, stávajú sa **senzitívnejšie a empatickejšie voči potrebám iných.**
- Na druhej strane sa ukazuje, že **ani tieto priaznivejšie podmienky nevyhovujú všetkým, najmä nie deťom s kombinovaným postihnutím a deťom emočne a psychicky labilnejším.**

Závery

- Špeciálna výhoda pre deti s poruchou sluchu a reči v porovnaní s integráciou v škole bežného typu - môžu sa identifikovať s rovesníkmi, ktorí majú podobný hendikep ako oni, necítia sa odlišní a menejcenní vo vzťahu k svojim intaktným rovesníkom.
- **Učia sa žiť vo svete počujúcich, no zároveň nestrácajú a nespochybňujú svoju identitu nepočujúcich.**
- Naše sledovania ukazujú, že aj **špeciálna škola môže kvalitne napĺňať ciele inklúzie**. Poskytuje individuálnu a komplexnú starostlivosť svojim žiakom a zároveň ich neochudobňuje o prirodzené kontakty so svetom počujúcich, čím ich pripravuje pre život v majoritnej spoločnosti.

Ďakujem za pozornosť